

องค์การที่ดำเนินการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในประเทศไทย

เศรษฐศักดิ์ มูลตามาศย์¹

การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุของประเทศไทยเป็นการดำเนินงานแบบบูรณาการที่ต้องอาศัยความร่วมมือของหลายหน่วยงาน ทั้งหน่วยงานหลักและหน่วยงานร่วม โดยแต่ละหน่วยงานมีบทบาทหน้าที่แตกต่างกันตามภารกิจขององค์กร เช่น การกำหนดนโยบาย การดูแลสุขภาพ การพัฒนาสวัสดิการสังคม การส่งเสริมอาชีพ การพัฒนาการศึกษา และการสนับสนุนด้านงบประมาณ ซึ่งการดำเนินงานร่วมกันของหน่วยงานเหล่านี้มีส่วนสำคัญในการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณภาพ ซึ่งมีทั้งในระดับนโยบาย (Policy Level) ระดับการบริหารจัดการ (Management Level) และระดับการปฏิบัติ (Operational Level) รายละเอียดของหน่วยงานมีดังนี้

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ทำหน้าที่เป็นหน่วยงานหลักในการกำหนดยุทธศาสตร์ชาติและวางแผนการพัฒนาประเทศในระยะยาว รวมทั้งทำหน้าที่กำกับติดตาม และประเมินผลการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ นอกจากนี้ยังมีบทบาทในการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ชาติให้เกิดผลในทางปฏิบัติ ซึ่งเป็นกลไกในระดับนโยบาย (Policy Level)

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พม.)

มีบทบาทสำคัญในการกำหนดนโยบายและมาตรการด้านสวัสดิการสังคม รวมทั้งการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุ ผู้พิการ และผู้ด้อยโอกาส จึงเป็นหน่วยงานหลักในการกำหนดนโยบาย มาตรการ และแผนงานด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุของประเทศ โดยมีหน้าที่สำคัญ ได้แก่ การส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิของผู้สูงอายุ การจัดสวัสดิการสังคม การพัฒนาระบบการดูแลผู้สูงอายุในชุมชน รวมถึงวางแผน กำกับดูแล และประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งในระดับส่วนกลางและระดับท้องถิ่น รวมทั้งกำหนดมาตรการด้านสวัสดิการสังคมเพื่อคุ้มครองและส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ รวมทั้งการกำกับดูแลการดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมกิจการผู้สูงอายุ ซึ่งทำหน้าที่ขับเคลื่อนโครงการและมาตรการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ เช่น การส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุ การจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุ การบริหารจัดการกองทุนผู้สูงอายุ การพัฒนาระบบบริการดูแลผู้สูงอายุในชุมชน ศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตและส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุ (ศพอส.) ธนาคารเวลา การปรับสภาพแวดล้อมผู้สูงอายุให้เหมาะสม การส่งเสริมการจัดการศพตามประเพณี รวมถึงการส่งเสริมด้วยเงินอุดหนุนต่างๆ ที่ยังต้องอาศัยการประสานการทำงานใน

¹ นักพัฒนาสังคมชำนาญการ สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 5

ส่วนราชการในจังหวัด รวมถึงเครือข่ายองค์กรในจังหวัด ทั้งภาครัฐและเอกชน รวมถึงเป็นศูนย์ข้อมูลด้านสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ในระดับจังหวัดด้วย

กระทรวงมหาดไทย (มท.)

มีบทบาทในการกำกับดูแลและสนับสนุนการดำเนินงานของหน่วยงานในระดับพื้นที่ โดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อให้สามารถดำเนินโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในชุมชน เช่น การจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพ การสนับสนุนการรวมกลุ่ม ผ่านชมรมผู้สูงอายุ และการพัฒนาศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ และเป็นหน่วยงานที่ออกระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการจ่ายเงินสงเคราะห์เพื่อการยังชีพแก่ผู้สูงอายุที่ยากจน และด้อยโอกาสทั่วประเทศผ่านองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งมีเนื้อหาโดยตรงเกี่ยวกับ เรื่องการสงเคราะห์เบี้ยยังชีพตามความจำเป็นอย่างทั่วถึง และเป็นธรรม และออกกฎกระทรวง กำหนดสิ่งอำนวยความสะดวกในอาคารสำหรับผู้พิการหรือทุพพลภาพและคนชราที่มีเนื้อหาเรื่องการอำนวยความสะดวกและความปลอดภัยโดยตรงแก่ผู้สูงอายุ

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.)

เป็นหน่วยงานในระดับพื้นที่ที่มีบทบาทสำคัญซึ่งเป็นผู้รับนโยบายจากผู้ออกนโยบายด้านผู้สูงอายุและมีการนำแผนด้านผู้สูงอายุไปสู่การปฏิบัติในระดับพื้นที่ เป็นหน่วยงานที่ใกล้ชิดกลุ่มผู้สูงอายุในพื้นที่มากที่สุด สามารถตอบสนองความต้องการและการแก้ไขปัญหาทางด้านบริการสาธารณะในพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และถูกคาดหวังจากประชาชนในการที่จะพัฒนาคุณภาพชีวิตของ

ผู้สูงอายุในด้านต่าง ๆ ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น (สำนักนายกรัฐมนตรี, 2566) เช่น เทศบาล และองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) โดยดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การจ่ายเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ การจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพ การสนับสนุนชมรมผู้สูงอายุ และการพัฒนาศูนย์ดูแลผู้สูงอายุในชุมชนและการจัดสวัสดิการในพื้นที่

กระทรวงสาธารณสุข (สธ.)

มีบทบาทสำคัญในการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุ โดยรับผิดชอบการส่งเสริมสุขภาพ การป้องกันโรค การรักษาพยาบาล และการฟื้นฟูสมรรถภาพ รวมทั้งการพัฒนาระบบการดูแลระยะยาว (Long-Term Care) สำหรับผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิง ผู้สูงอายุสามารถเข้าถึงบริการทางการแพทย์ที่มีคุณภาพ

กระทรวงยุติธรรม (ยธ.)

มีหน้าที่ในการคุ้มครองสิทธิและให้ความเป็นธรรมแก่ผู้สูงอายุ โดยเฉพาะในกรณีที่ผู้สูงอายุถูกละเมิดสิทธิ ถูกเอารัดเอาเปรียบ หรือประสบปัญหาทางกฎหมาย รวมทั้งส่งเสริมความรู้ด้านกฎหมายแก่ผู้สูงอายุและประชาชน เพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ของผู้สูงอายุ

กระทรวงวัฒนธรรม (วธ.)

มีบทบาทในการสนับสนุนการวิจัยและพัฒนานวัตกรรมที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ เช่น เทคโนโลยีเพื่อการดูแลผู้สูงอายุ และการศึกษาองค์ความรู้เพื่อรองรับสังคมสูงอายุ ส่งเสริมการถ่ายทอดภูมิปัญญา และสนับสนุนคุณค่าและศักดิ์ศรีผู้สูงอายุ

กระทรวงพาณิชย์ (พณ.)

มีบทบาทในการส่งเสริมการประกอบอาชีพและการสร้างรายได้ให้แก่ผู้สูงอายุ เช่น การ

สนับสนุนการตลาดของผลิตภัณฑ์จากผู้สูงอายุ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน และการสร้างช่องทางทางการจำหน่ายสินค้า

กระทรวงแรงงาน (รง.)

มีหน้าที่ส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุ รวมทั้งการพัฒนาทักษะอาชีพและการฝึกอบรมด้านอาชีพ เพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถสร้างรายได้และพึ่งพาตนเองได้

กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม (ดศ.)

มีบทบาทในการพัฒนาเทคโนโลยีและระบบดิจิทัลเพื่อสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ เช่น การพัฒนาระบบข้อมูลด้านผู้สูงอายุ การส่งเสริมทักษะดิจิทัลสำหรับผู้สูงอายุ การพัฒนาบริการภาครัฐในรูปแบบดิจิทัล สนับสนุนเทคโนโลยีสุขภาพ ส่งเสริมเศรษฐกิจดิจิทัล

กระทรวงศึกษาธิการ (ศธ.)

มีบทบาทในการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ โดยสนับสนุนการจัดกิจกรรมทางการศึกษา การพัฒนาหลักสูตรสำหรับผู้สูงอายุ และการส่งเสริมการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุในชุมชน

กระทรวงอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม (อว.)

มีบทบาทในการสนับสนุนการวิจัยและพัฒนานวัตกรรมที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ เช่น เทคโนโลยีเพื่อการดูแลผู้สูงอายุ การพัฒนาระบบบริการด้านสุขภาพ และการศึกษาองค์ความรู้เพื่อรองรับสังคมสูงอายุ ได้แก่ มหาวิทยาลัย วิทยาลัย และสถานศึกษาในชุมชน มีบทบาทในการ

สนับสนุนองค์ความรู้ การวิจัย และการพัฒนานวัตกรรมที่เกี่ยวข้องกับการดูแลผู้สูงอายุ รวมทั้งการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต เช่น การจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุ และการพัฒนาหลักสูตรสำหรับผู้สูงอายุ

หน่วยงานภาคเอกชน

มีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในหลายมิติ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สุขภาพ และนวัตกรรม เนื่องจากภาคเอกชนมีศักยภาพในการนำทรัพยากร เทคโนโลยี และรูปแบบการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพมาใช้ในการพัฒนาบริการและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ เช่น 1) ภาคเอกชนมีบทบาทในการพัฒนาบริการด้านสุขภาพและการดูแลผู้สูงอายุ เช่น โรงพยาบาลเอกชน ศูนย์ดูแลผู้สูงอายุ และบริการดูแลผู้สูงอายุที่บ้าน ซึ่งช่วยเพิ่มทางเลือกในการเข้าถึงบริการสุขภาพและการดูแลระยะยาวของผู้สูงอายุ 2) ภาคเอกชนมีบทบาทในการส่งเสริมโอกาสทางเศรษฐกิจให้แก่ผู้สูงอายุ เช่น การจ้างงานผู้สูงอายุ การสนับสนุนการประกอบอาชีพ และการพัฒนาธุรกิจหรือผลิตภัณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ ซึ่งช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถมีรายได้และพึ่งพาตนเองได้ 3) ภาคเอกชนยังมีบทบาทผ่านกิจกรรมความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กร (Corporate Social Responsibility: CSR) ซึ่งช่วยสนับสนุนกิจกรรมหรือโครงการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในชุมชนอีกด้วย

ภาคประชาสังคมและชุมชน

ภาคประชาสังคมและชุมชนถือเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ โดยเฉพาะในระดับพื้นที่ เนื่องจากเป็นภาคส่วนที่มี

ความใกล้ชิดกับผู้สูงอายุมากที่สุด และสามารถตอบสนองต่อความต้องการของผู้สูงอายุได้อย่างเหมาะสมกับบริบทของชุมชน เช่น ภาคประชาสังคมมีบทบาทในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในกิจกรรมทางสังคม เช่น การจัดกิจกรรมของชมรมผู้สูงอายุ การจัดกิจกรรมนันทนาการ และการส่งเสริมการรวมกลุ่มของผู้สูงอายุ ซึ่งช่วยลดความโดดเดี่ยวทางสังคมและส่งเสริมสุขภาพทางจิตใจของผู้สูงอายุ 2) มีบทบาทในการดูแลและช่วยเหลือผู้สูงอายุในชีวิตประจำวัน เช่น การเยี่ยมบ้าน การดูแลผู้สูงอายุที่อยู่ตามลำพัง และการช่วยเหลือในกรณีฉุกเฉิน ซึ่งช่วยเสริมระบบการดูแลผู้สูงอายุในระดับครอบครัวและชุมชน 3) ภาคประชาสังคมมีบทบาทในการเฝ้าระวังและปกป้องสิทธิของผู้สูงอายุ โดยการช่วยติดตามปัญหาที่ผู้สูงอายุเผชิญ เช่น การถูกทอดทิ้ง การถูกเอารัดเอาเปรียบ หรือปัญหาความรุนแรงในครอบครัว 4) ชุมชนยังมีบทบาทสำคัญในการสร้างสภาพแวดล้อมที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุ เช่น การพัฒนาพื้นที่สาธารณะ การสนับสนุนกิจกรรมทางวัฒนธรรม และการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างคนต่างวัยในสังคม ซึ่งสังเคราะห์ได้ดังนี้

หน่วยงาน/ภาคส่วน	การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ				
	มิติสุขภาพ	มิติเศรษฐกิจ	มิติสังคม	มิติที่อยู่อาศัย	มิติการเข้าถึงสิทธิและสวัสดิการ
กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พม.)	/	/	/	/	/
กระทรวงมหาดไทย (มท.)	/	/	/	/	/
องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.)	/	/	/	/	/
กระทรวงสาธารณสุข (สธ.)	/	/	/	/	/
กระทรวงยุติธรรม (ยธ.)			/		/
กระทรวงวัฒนธรรม (วธ.)		/	/		/
กระทรวงพาณิชย์ (พณ.)		/	/		
กระทรวงแรงงาน (รง.)		/	/	/	/
กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม (ดศ.)	/	/	/		/
กระทรวงศึกษาธิการ (ศธ.)	/	/	/		/
กระทรวงอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม (อว.)	/	/	/	/	/
กระทรวงการคลัง (กค.)			/		/
ภาคเอกชน	/	/	/	/	/
ภาคประชาสังคม / ชุมชน	/	/	/	/	/

การบูรณาการการทำงานร่วมกัน จึงเป็นหัวใจของการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ